

19 maart 2025

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

De Ad zonder splitsing in inrichtingen (varianten) – alleen maar ‘een opleiding’ Een bespiegeling...

1 Inleiding

We spreken in het hbo en wo over ‘de’ opleiding X, maar het gaat in wettelijke zin om een uitsplitsing in drie mogelijke en als zelfstandig te beschouwen opleidingen X. Dit valt te lezen in de wet:

Artikel 7.7. Voltijdse, deeltijdse en duale inrichting van opleidingen

Opleidingen aan bekostigde instellingen kunnen voltijds, deeltijds of duaal zijn ingericht en worden alsdan aangeduid als voltijdse, deeltijdse onderscheidenlijk duale opleidingen.

In de praktijk heeft men het vrijwel altijd over ‘varianten’, maar formeel gaat het dus om ‘inrichtingen’¹. Het ligt dan meteen voor de hand om binnen dezelfde wet op zoek te gaan naar de kenmerkende verschillen, dus hoe het onderscheid tussen voltijdse, deeltijdse en duale opleidingen zichtbaar kan worden gemaakt. Nou, definities van voltijd en deeltijd zijn niet te vinden in de WHW, wel een toelichting op wat een duale opleiding duaal maakt nl. het gebruiken van beroepsuitoefening binnen het onderwijs gedurende een of meer perioden, op basis van een individuele overeenkomst tussen student, instelling en werkgever. Voor de rest is het ‘blanco’.

Inhoud

1	Inleiding	1
2	Onderscheid moet helder zijn	1
3	Geen definities, wel kenmerken en specifieke regelingen	2
4	Door elkaar lopen van inrichtingen (varianten)	3
5	Spelen met inrichtingen (varianten) en een verdeling in een regio...	3
6	Voorstel: experiment met Ad-opleidingen zonder onderscheid naar varianten	3
7	Kortom – neem het initiatief	4

2 Onderscheid moet helder zijn

Toch is het onderscheid kunnen maken tussen de drie inrichtingen van wezenlijk belang. Zo hangen er verschillende regelingen aan en dan moet wel helder zijn waarop een en ander betrekking heeft. Het lijkt er echter nu op dat het simpelweg een kwestie is van de hogeschool zelf die er een ‘etiket’ op mag plakken bij voltijd en deeltijd, afhankelijk van wat het beste uitkomt.

Om een voorbeeld te geven van het duidelijk moeten maken wat exact de inrichting van een opleiding is, hier de tekst uit de wet als het gaat om de invulling van de macrodoelmatigheid van bekostigde opleidingen, ter beoordeling van de Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs (CDHO):

Met inachtneming van de aanvraag kan Onze Minister zijn instemming voor het verzorgen van een nieuwe opleiding beperken tot het verzorgen van een voltijdse, deeltijdse of duale opleiding. Onze Minister kan zijn instemming ook onder andere beperkingen verlenen.

¹ Interessant is dan wel weer dat in de wet wordt verwezen naar het RIO, het register voor de formele opleidingen, en dat daarin staat dat dient te worden vermeld: het voltijdse, deeltijdse of duale ‘karakter’ – en dus niet de *inrichting*. Dat begrip moet wel weer worden gebruikt bij de OER, waarover in de wet staat: de voltijdse, deeltijdse of duale inrichting van de opleiding. Bijzonder, deze inconsistentie in de WHW. Vervolgens gebruikt de CDHO bij een toets nieuwe opleiding in het aanvraagformulier het begrip ‘vorm’. Dus daarmee heb je nog een derde omschrijving... Het is wel duidelijk wat steeds wordt bedoeld, maar het is niet echt handig...

Zo kan een hogeschool best een aanvraag doen voor voltijd en duaal, maar als niet helder is wat de onderbouwing van beide inrichtingen is en dus moet zijn, kan er een complete afwijzing plaatsvinden of sprake zijn van slechts een toekenning van een van beide.

3 Geen definities, wel kenmerken en specifieke regelingen

Er zijn dus geen wettelijke definities van 'voltijd' en 'deeltijd', en er is alleen maar een 'kenmerk' van hetgeen als een duale opleiding wordt gezien. Nu is het zo dat 'men' een voltijdse opleiding ziet als een optie waarbij de studenten overdag bezig zijn, terwijl voor de deeltijders wordt geopperd dat ze het onderwijs volgen op avonden, zaterdag en mogelijk een of twee overdagdelen. Maar ook daarmee wordt 'gerommeld' door voltijdse studenten werkgroepen op avonden te laten volgen, of dat bij deeltijd een hele doordeweekse dag wordt gepland, mogelijk met een avond erbij².

Het zou best formeel kunnen worden geregeld dat voltijdse studenten een deeltijdse aanpak wordt voorgeschoteld of omgekeerd, dat deeltijders als voltijders worden ingeschreven en toch ook de deeltijdse aanpak gebruiken. Daar is wettelijk met deze WHW niet veel tegen te doen. Of is het toch de NVAO die daartegen bezwaar maakt en ingrijpt? En wat doet de CDHO in zo'n geval, aangezien voor de betrokken doelgroepen verschillende criteria worden gebruikt om de constructie te kunnen beoordelen op de doelmatigheid?

Daarnaast zijn er verschillen in de benadering en het gebruik van de drie inrichtingen. Om maar even alhier een paar te noemen:

- Het studieadvies dat in en aan het eind van het eerste studiejaar dient te worden uitgebracht (met een eigen te bepalen norm en consequentie) kent een verschillende aanpak;
- Bij deeltijd mag ook 'werkplekieren' voorkomen, zijnde een deeltijdse vertaling van de 'beroepsuitoefening' bij duale opleidingen, als er dan ook maar eenzelfde tripartite overeenkomst aan ten grondslag ligt;
- Bij duale opleidingen mag meer dan een derde van de studiepunten buiten de vestigingsplaats worden geprogrammeerd, door de studielast voor de beroepsuitoefening niet mee te tellen bij die een derde;
- Bij duaal moet de propedeutische fase 60 studiepunten zijn, bij deeltijd en duaal mag dit anders zijn als er geen propedeutisch examen is;
- Bij deeltijd mag men besluiten minder dan 60 studiepunten per studiejaar te programmeren.

Kortom, misschien is het toch handig om weer gewoon definities van de drie type opleidingen in de wet op te nemen, als men daarmee wil blijven werken...

4 Door elkaar lopen van inrichtingen (varianten)

Door te werken met toekenning voor een nieuwe te bekostigen opleiding op basis van de inrichting(en) ervan, is de optie komen te vervallen om bij het hebben van een licentie voor één daarvan ook zonder verdere toetsing met de andere variant(en) te mogen en te kunnen starten. Men zal steeds voor elke inrichting naar de CDHO moeten gaan en dan kan er altijd een afwijzing plaatsvinden op basis van de te hanteren criteria.

Ook de NVAO is in de afgelopen jaren steeds meer gaan letten op de drie inrichtingen, de samenhang ertussen en de wijze waarop de doelgroepen worden 'gevoed'. Uiteraard kijkt men toch vooral naar de voltijdse opleidingen, maar omdat het accreditatieoordeel nu eenmaal geldt voor de bundel van inrichtingen, zal men als hogeschool behoorlijk alert dienen te blijven als het gaat om deeltijd en duaal, zeker binnen het steeds meer gaan focussen op het 'levenlang ontwikkelen' en het werken met 'micro-credentials' en andere vormen van korte programma's.

² Deeltijd stamt nog uit de periode dat studenten ook per tijdseenheid (een studiejaar bijv.) maar een deel van de studiepunten (de studielast) naast hun werk of andere bezigheden konden doen. Voor zowel voltijd (alles doen) en deeltijd stond (en staat) per studiepunt een studielast van 28 klokuren (vroeger 40 vanwege het hebben van 42 i.p.v. 60 studiepunten). Toen de voltijdse hbo-opleiding nog drie jaren duurde, was het logisch dat de deeltijdse hbo-opleiding een investering van zes jaren vergde (dual is pas eind vorige eeuw ingevoerd). Al gaande weg, toen de voltijd vier jaar werd (stage e.d. toegevoegd) en acht jaren in deeltijd als 'te gek' werd beschouwd, zijn de deeltijdse opleidingen steeds compacter geworden en worden ze uiteindelijk ook in vier jaren geprogrammeerd (al mag deeltijd nog steeds gespreid worden aangeboden). Wat echter niet gebeurd is het aanpassen van het aantal aantoonbare klokuren dat per studiepunt moet worden gestudeerd. De overheid ziet nu gewoon door de formele vingers dat deeltijd per studiepunt ergens tussen de 15 en 20 klokuren mag worden *verzorgd*. Daarom pleiten we al jaren voor een herziening van de wet op dit punt.

Een ander fenomeen dat ook te maken heeft met de inrichtingen en de doelmatigheid, is de doorstroom van Ad-bezitters naar een aanvullend bachelorprogramma, maar dan met verschillende inrichtingen. Voltijdse Ad'ers (met een doelmatigheidstoets daarvoor) kunnen verder gaan met een deeltijds programma, en daarmee groeit het aantal afgestudeerden bij die deeltijdse bacheloropleiding. Mogelijk wordt hiermee rekening gehouden door de CDHO... maar we hebben het vermoeden dat dit erg lastig is om mee te nemen, net als dit geldt bij een numerus fixus voor de Bachelor voor de directe instromers maar mogelijk niet voor de zij-instromers zoals je de Ad'ers zou kunnen betitelen (als de hogeschool geen fixus voor de post-propedeutische fase heeft ingesteld om allerlei moverende redenen).

5 Spelen met inrichtingen (varianten) en een verdeling in een regio...

Een ander interessant en uitdagend aspect van het hebben van drie inrichtingen per opleiding, zelfstandig vorm te geven en ook als zodanig door de CDHO en de NVAO beoordeeld, is dat je zou kunnen kiezen voor een verdeling van de drie varianten in een regio over meerdere hogescholen, als ze zich aldaar bevinden. Hogeschool X kan de voltijdse opleiding verzorgen, hogeschool Y de deeltijdse en hogeschool Z de duale, om maar wat te noemen. Zo zou men zich per hogeschool kunnen focussen op bepaalde inrichtingen, kijkend naar alwaar de meeste expertise aanwezig is, de contacten met de doelgroep het sterkst zijn en de mogelijkheden om snel te schakelen qua programma het grootst zijn.

Bij de CDHO vraagt men naar de vorm (inrichting dus) om die als zodanig te onderbouwen. Daarbij moet worden aangetoond hoe de doelgroep op de meest optimale wijze kan worden bediend. Dat wil zeggen dat de onderbouwingen per variant substantieel van elkaar kunnen verschillen en dat het niet zo is – zoals al gemeld – dat als een hogeschool bijvoorbeeld de voltijdse variant mag verzorgen, men automatisch ook de andere varianten kan starten om op de beste manier de doelgroepen aan te spreken. Dat automatisme was er tot voor een paar jaren wel, maar nu is het allemaal echt anders op basis van de regelgeving voor de macro-doelmatigheid.

Het zou dus best een mooi idee kunnen zijn om met elkaar in een regio afspraken te maken over het aanbod, dus niet alleen over de sectoren en opleidingen maar ook over de drie inrichtingen³. Men hoeft dan niet als individuele hogeschool teveel ballen in de lucht te houden. Ook kunnen de werkgevers kiezen uit meer smaken, eveneens per aanbieder.

6 Voorstel: experiment met de Ad-opleidingen zonder onderscheid qua inrichting

Kijkend naar hetgeen hierboven allemaal zo losjesweg wordt aangekaart en op dit moment allemaal op basis van de wet geldt, willen we hier toch een uitdagend voorstel doen met betrekking tot de positionering van Ad-opleidingen. Deze worden vooral op een praktische wijze ingevuld. Dat wil zeggen dat er binnen het programma veel kan worden gedaan met werkplekleren (beroepsuitoefening⁴) en allerlei zaken die naast voltijd ook terug te vinden zijn bij de andere twee type inrichtingen. Je zou kunnen spreken van een mix waarmee juist met de Ad valt in de spelen op hetgeen in een regio gebeurt, met een vorm van maatwerk voor het bedrijfsleven, werkgevers- en beroepsorganisatie en de arbeidsmarkt in het algemeen – en uiteraard voor alle soorten studenten.

Het voorstel is om de Ad-opleidingen een eigen wettelijk vastgelegde inrichting te geven, dus door geen onderscheid maken tussen voltijd, deeltijd en dual – met een 'algemene' aanpak. Men kan op basis daarvan zelf aan het programma sleutelen om te voldoen wat in de regio past bij de opleiding, en omgekeerd, hoe zaken als innovatie, aanpassing, actualisering e.d. van allerlei functies samen met de Ad's zijn opgenomen in de opleiding, zo maximaal mogelijk in een tweejarig programma.

Ook is er een eigen doelgroepenbeleid op te stellen, om zodoende elk jaar weer te kunnen bezien wat de beste scenario's zijn bij het opstellen van de programma's.

³ En dan hebben we het nog niet eens over het verzorgen van een opleiding in een andere taal, mogelijk te zien als onderscheidend criterium.

⁴ In Vlaanderen moet een derde van de opleiding op niveau 5, de Graduaatsopleiding, verplicht worden ingevuld met werkplekleren. Dat is te herleiden tot de oorsprong van deze opleiding nl. het aanbieden van het programma aan werkenden – binnen het zgn. volwassenenonderwijs. Bij de inbedding in het hoger onderwijs is dat concept meegenomen, om de contacten met het werkveld te kunnen blijven garanderen. De voltijdse opleiding is daarmee eigenlijk dual te noemen, in de Nederlandse context.

Kan hiervoor een experiment worden opgestart, misschien eerst binnen een paar hbo-(deel)sectoren die een dergelijke flexibele aanpak kunnen gebruiken? Of eerst maar eens beginnen met 'techniek'? Natuurlijk kan in een regio door de hogescholen met elkaar worden samengewerkt, rond die opleidingen die op die wijze 'algemeen ingericht' in de onderwijsmarkt worden gezet.

Het is wel zo dat er dan naar regelingen moet worden gekeken die afwijkend zijn voor de verschillende inrichtingen. Denk – zoals al eerder is gemeld – aan het geven van een studieadvies, het mogelijk vragen van een ander wettelijk collegegeld, maar vooral aan het feit dat deeltijders niet in aanmerking komen voor studiefinanciering⁵. Dat geldt ook als ze nog niet eerder een hbo-opleiding hebben gedaan, in voltijd of duaal. Mogelijk dat in zo'n geval er toch iets kan worden geregeld, met een leeftijdsgrens voor het moment dat aan een studie wordt begonnen⁶. Tevens kan daarbij naar andere (externe) inkomstenbronnen, subsidies en fondsen worden gekeken, om die regeling op maat te kunnen maken.

7 Kortom – neem het initiatief

Het voorstel dat we hierbij doen, doorbreekt dus de structuur die voor het hoger onderwijs wordt gehanteerd, met kaders, regelingen en wetgeving. Dat is helemaal niet erg, om hiermee ook te doen aan 'doelgroepenbeleid', want Ad'ers zijn veelal ingesteld op het volgen van onderwijs en het behalen van een niveau dat door de arbeidsmarkt steeds meer wordt omarmd. De soorten opleidingen kunnen niet over één kam worden geschoren en dat is ook wat de studenten, werkgevers en andere betrokkenen ook graag zien.

Kortom, het zou goed zijn als bijvoorbeeld door de hogescholen die de Ad-opleiding hoog op de beleidsagenda hebben staan en mogelijk daarvoor een Professional Associate College (PAC) hebben ingericht, het gesprek met OCW wordt aangegaan over het voorstel. Dat is ook maar een eerste raamwerk want om het door te voeren – met een experiment – zal goed dienen te worden bezien waar aanpassingen in de wet- en regelgeving nodig zijn. Laat men de uitdaging in ieder geval maar aangaan.

⁵ Duale studenten komen wel in aanmerking voor studiefinanciering. Dat is nog een gevolg van het besluit om duale opleidingen vooral te zien als een aanbod voor degenen die voltijd te theoretisch vinden en liever bepaalde competenties willen en kunnen verwerven in de praktijk, via een beroepsuitoefening. Deeltijdse opleidingen vallen simpelweg daarbuiten, gelet op de doelgroep met volwassenen die vaak een baan hebben en de studie ernaast doen.

⁶ Overigens zit er natuurlijk wel wat vreemds aan dit alles. Neem een student die een deeltijdse Ad-opleiding volgt en behaalt, om vervolgens door te stromen naar een duaal aanvullend bachelorprogramma. De eerste twee jaren is er geen sprake van studiefinanciering, de rest van de studie weer wel (als er nog geen verleden in het hbo is), en dan ook nog voor maximaal vier jaren. De bekostiging loopt daar niet gelijk mee op, maar goed, dat is weer een ander soort problematiek.